

TOMASZ SIENKIEWICZ

PRAWO CZŁOWIEKA CHOREGO PSYCHICZNIE DO OBRONY
W POSTĘPOWANIU W SPRAWACH O WYKROCZENIA
A PRÓBA WPROWADZENIA ZASADY DOMNIEMANIA WINY

WSTĘP

Kiedy w 1997 r. uchwalono Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej wprowadzając standardy państwa prawnego w miejsce standardów władzy ludowej PRL, nastąpiły daleko idące zmiany w orzekaniu w sprawach o wykroczenia. Skutkiem tej regulacji zasadniczej była między innymi likwidacja instytucji kolegium do spraw wykroczeń, a nawet odebranie asesorum sądowym prawa do orzekania w sprawach o wykroczenia. Przez wiele lat standardem w postępowaniu był udział zawodowego sędziego oraz samej instytucji sądu w ww. postępowaniu jako gwaranta sprawiedliwego wyroku. W dniu 8 stycznia 2021 r. do Sejmu wpłynął poselski projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (druk nr 866), którego propozycje legislacyjne stanowią w ocenie autora artykułu próbę odwrócenia się od państwa prawa w kierunku pozbawienia obywatela prawa do sądu i tak na prawdę utrwalania „władzy ludowej” pozbawionej kontroli. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie wad proponowanej nowelizacji w świetle konieczności poszanowania w postępowaniu w sprawach o wykroczenia praw człowieka niepełnosprawnego, zwłaszcza człowieka chorego psychicznie w rozumieniu art. 17 Kodeksu wykroczeń¹.

Dr hab. TOMASZ SIENKIEWICZ, prof. KUL – Katedra Prawa Administracyjnego, Instytut Nauk Prawnych, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; radca prawny; e-mail: sienkiewicz@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6621-160X>.

¹ Ustawa z dnia 17 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, t.j. z 2019 r., poz. 821 [dalej: k.w.]; por. na temat poczytalności w: J. PRZYBYSZ, *Kompendium psychiatrii sądowej. Opiniowanie w procesie karnym. Podręcznik dla lekarzy i prawników*, Toruń: Fundacja TUMULT 2011, s. 40n.; por.

1. KONSTYTUCYJNE PRAWO DO OBRONY

„Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu” – stanowi Konstytucja RP² w art. 42 ust. 2. Normę tę należy odnosić również do sytuacji prawnej obwinionego. Pomimo tego należy wskazać za A. Mezglewskim, iż „realizacja prawa do obrony w postępowaniu w sprawach o wykroczenia doznaje szeregu ograniczeń. Dotyczy to przede wszystkim etapów postępowania poprzedzających rozprawę główną. Ograniczenia te wynikają zarówno z przepisów obowiązującego Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, jak też z określonych (niewłaściwych) praktyk organów prowadzących postępowanie”³. Uwagi te można odnieść również do naruszania praw osób niepełnosprawnych. Skoro celem niniejszego artykułu jest wskazanie braku rzeczywistych gwarancji na realizację prawa do obrony osób posiadających dysfunkcję organizmu, wskazanych w art. 21 § 1 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia⁴, to należy zadać pytanie o cel nowelizacji zawartej w druku nr 866. Rzeczywisty cel projektowanej regulacji należy odkodować nie na początku uzasadnienia projektu, lecz na stronie 7 druku nr 866, gdzie można znaleźć następujące sformułowania. „W konsekwencji proponowanych regulacji, w szczególności przerzucenia ciężaru procesowego zaskarżenia mandatu na ukaranego, należałoby się spodziewać znacznego zmniejszenia wpływu spraw o wykroczenia do sądu. Ponadto proponowane postępowanie odciążyłyby funkcjonariuszy od składania dużej liczby wniosków o ukaranie na rzecz przekazania do sądu materiałów sprawy”. Celem nowelizacji jest zatem troska ustawodawcy o dobro przepracowanych sędziów i policjantów, lecz czy ustawodawca z równą troską zadbał o wykonywanie praw osób niepełnosprawnych i sprawiedliwe postępowanie? Na to pytanie należy udzielić odpowiedzi negatywnej.

P.K. SOWIŃSKI, *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2012, s. 250n.

² Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. [dalej: Konstytucja RP].

³ A. MEZGLEWSKI, *Mankamenty postępowania w sprawach o wykroczenia ograniczające realizację prawa do obrony*, „Studia Prawnicze KUL” 2007, nr 2-3 (30-31), s. 61.

⁴ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 729 z późn. zm. [dalej: k.p.w.].

2. PRAWO DO OBRONY W POSTĘPOWANIU W SPRAWACH O WYKROCZENIA

Zgodnie z art. 4 k.p.w. „obwinionemu przysługuje prawo do obrony, w tym do korzystania z pomocy jednego obrońcy, o czym należy go pouczyć”. Dokumenty międzynarodowe odnoszące się do sytuacji oskarżonego w postępowaniu karnym wskazują na kilka aspektów prawa do obrony. Jak wskazuje B. Gronowska, „chodzi o pewien pakiet praw pozostających ze sobą w ścisłym związku. Wszystkie dokumenty tzw. międzynarodowej ochrony praw człowieka odnoszą się bowiem zarówno do tzw. obrony materialnej (obrona własna oskarżonego), obrony formalnej (obrona przy pomocy adwokata), a niektóre z nich dodatkowo eksponują takie atrybuty prawa do obrony jak prawo oskarżonego do nieprzyznawania się do winy oraz prawo do niezmuszania do zeznawania przeciwko sobie”⁵. Uwagi te są aktualne również w odniesieniu do sytuacji prawnej obwinionego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Na szczególną uwagę zasługuje w tym postępowaniu konstrukcja ujawniania przesłanek do obowiązkowego udziału obrońcy⁶, którym może być nie tylko adwokat, ale i radca prawny⁷.

„Istotnym elementem prawa do obrony jest prawo do korzystania z fachowej pomocy obrońcy”⁸ – pisze B. Gronowska. Prawo człowieka chorego psychicznie do obrony w postępowaniu w sprawach o wykroczenia w praktyce realizuje się przede wszystkim poprzez obowiązkowy udział w procesie profesjonalnego pełnomocnika, aby dysfunkcja organizmu nie była powodem nierzetelnego procesu i niesprawiedliwego wyroku. W polskim prawie znane są bowiem sytuacje, w których, pomimo pozornych gwarancji realizacji praw osób niepełnosprawnych, w praktyce nie są one realizowane wskutek wad procedury mającej dane prawo urzeczywistnić⁹. Czy taka sytuacja jest udziałem

⁵ B. GRONOWSKA, *Prawo oskarżonego do obrony*, [w:] B. GRONOWSKA, T. JASUDOWICZ, M. BALCERZAK, M. LUBISZEWSKI, R. MIZERSKI, *Prawa człowieka i ich ochrona*, Toruń: TNOiK 2010, s. 284.

⁶ Zob. k.p.w., art. 21 § 1; por. I. BIEN-WEGLowska, *Status obwinionego sensu largo w postępowaniu w sprawach o wykroczenia*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2012, s. 142-143.

⁷ Zob. k.p.w., art. 24 § 1. O prawie do korzystania z pomocy obrońcy zob. m.in. w: I. BIEN-WEGLowska, *Status obwinionego*, s. 86-87, 142-143; por. L.K. PAPRZYCKI, A. BŁACHNIO-PARZYCH, R. PAPRZYCKI, *Opiniowanie psychiatryczne i psychologiczne w procesie karnym. Orzecznictwo i piśmiennictwo*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 2002, s. 187-190, 193; por. S. PIKULSKI, *Ekspertyza psychiatryczna w procesie karnym*, Warszawa: Prywatna Wyższa Szkoła Businessu i Administracji 2002, s. 25-26.

⁸ B. GRONOWSKA, *Prawo oskarżonego do obrony*, s. 284.

⁹ Por. A. ZOLL, *Równość w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Osoby z niepełnosprawnością w polityce Organizacji Narodów Zjednoczonych*, red. M. Piasecki, M. Stępiak,

łem osób ze wskazaną w tytule dysfunkcją organizmu, będących obwinionymi w postępowaniu w sprawach o wykroczenia? Wiele wskazuje na to, iż na to pytanie należy udzielić odpowiedzi twierdzącej.

3. NARUSZENIE PRAWA DO OBRONY W PROPONOWANEJ NOWELIZACJI

Skoro prawo do obrony stanowi gwarancję uzyskania sprawiedliwego wyroku, to należy wskazać, jakie regulacje proponowane w druku nr 866 stanowią zagrożenie dla ww. gwarancji. W kontekście ochrony praw człowieka chorego psychicznie wady nowelizacji opierają się na następujących głównych założeniach:

a) Brak możliwości odmowy przyjęcia mandatu – „ukarany nie może odmówić przyjęcia mandatu” (s. 6 uzasadnienia), a zgodnie z proponowanym brzmieniem art. 98 § 8 k.p.w., w razie „odmowy odbioru mandatu lub odmowy albo niemożności pokwitowania odbioru mandatu przez ukaranego, funkcjonariusz sporządza na mandacie odpowiednią wzmiankę; wówczas mandat uznaje się za odebrany”;

b) Termin do uiszczenia grzywny nałożonej mandatem karnym kredytowanym liczy się od dnia doręczenia mandatu (zob. art. 98 § 5 w proponowanym brzmieniu).

c) Zanim nastąpi weryfikacja decyzji policjanta co do winy lub kary – grzywnę należy uiszczyć.

d) Wszelkie próby odwołania się od tak nałożonego mandatu wymagają wiedzy prawniczej od obwinionego (np. chorego psychicznie) w zakresie znajomości pojęcia winy i kary, a także rozumienia zasad postępowania dowodowego, gdyż zgodnie z proponowanym brzmieniem art. 99a § 2 k.p.w., to właśnie „odwołujący się powinien wskazać zaskarżony mandat karny oraz czy zaskarża mandat co do winy czy co do kary. Odwołanie powinno zawierać wszystkie znane skarżącemu dowody na poparcie swoich twierdzeń”.

e) Zamiana zasady domniemania niewinności na domniemanie winy, które dodatkowo w zasadzie należy obalić wyłącznie dowodami zgłoszonymi w odwołaniu.

Lublin: Norbertinum, Fundacja Fuga Mundi 2002, s. 11; por. T. SIENKIEWICZ, *Status człowieka niepełnosprawnego w prawie administracyjnym*, Warszawa: KIG-R 2006, s. 25-34; T. SIENKIEWICZ, *Status człowieka niepełnosprawnego w prawie publicznym*, Warszawa: KIG-R 2007, s. 161-171.

f) Obniżenie kompetencji zawodowych osób orzekających poprzez zaangażowanie w rozpatrywanie spraw o wykroczenia również referendarzy sądowych.

g) Wprowadzenie zasady: policjant ma zawsze rację.

Zgodnie z art. 21 k.p.w. „w postępowaniu w sprawie o wykroczenia obwiniony musi mieć obrońcę przed sądem, jeżeli:

1) jest głuchy, niemy lub niewidomy;

2) zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności”.

W związku z tym, iż postępowanie w sprawie o wykroczenia dokumentowane jest w formie pisemnej, a rozprawa w postępowaniu zwyczajnym odbywa się ustnie, człowiek posiadający choćby jedną z wyżej wskazanych dysfunkcji organizmu ma małe szanse na samodzielne podejmowanie obrony. Prawdopodobieństwo sprawiedliwego procesu maleje jeszcze bardziej przy realizacji postępowania jako postępowania nakazowego. Po wprowadzeniu wyżej wskazanych zmian żadne gwarancje sprawiedliwego wyroku nie będą istnieć, gdyż osoba niepełnosprawna chora psychicznie np. po nałożeniu na nią mandatu karnego kredytowanego nie będzie miała nawet szansy na doprowadzenie do rozpatrywania sprawy przez sąd. Planowane zmiany są nieakceptowalne w obliczu wartości, na jakich zbudowany jest polski system prawny i są sprzeczne z Konstytucją RP.

4. WADY OBECNEJ REGULACJI W ZAKRESIE PRAWA DO OBRONY CZŁOWIEKA CHOREGO PSYCHICZNIE

Obecnie istnieje (pozornie) zakaz prowadzenia postępowania w trybie nakazowym, gdy zaistnieją przesłanki określone w art. 21 § 1 k.p.w. Jak stanowi art. 93 § 4 k.p.w.: „postępowanie nakazowe jest niedopuszczalne, jeżeli zachodzą okoliczności określone w art. 21 § 1”. Powstaje w tym miejscu pytanie: w jaki sposób sąd ma się zorientować, że takie przesłanki zachodzą? Pozostaje liczyć na rzetelne przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego przez oskarżyciela publicznego i podanie stosownej informacji sądowi, aby nie przekazano sprawy do postępowania nakazowego. Jednocześnie w często stosowanych formularzach wniosków o ukaranie w rubryce zwanej najczęściej „stan zdrowia” wpisuje się formułę „brak danych”, „nie podaje” lub podobną, a sąd mimo to wydaje wyrok nakazowy¹⁰ zamiast rozpatrywać sprawę

¹⁰ Zob. np. niepubl.: Wniosek o ukaranie – Komisariat Policji w Międzyrzeczu Podlaskim, z dnia 17.06.2020 r., RSOW 272/20; Wyrok nakazowy Sądu Rejonowego w Radzynie Podlaskim z dnia 17 sierpnia 2020 r., sygn. akt II W 273/20; Wniosek o ukaranie – Komenda Powiatowa Policji

w trybie zwyczajnym. Jeśli Policja nie miała informacji lub nie mogła ich zdobyć, to tryb zwyczajny umożliwia sądowi zgromadzenie większej wiedzy o obwinionym niż tryb nakazowy.

Powodów obecnego stanu rzeczy jest wiele. Związane są z wadami prawa oraz niepisanymi zwyczajami sądowymi. Należy tu zwrócić uwagę na następujące zagadnienia.

a) Oskarżyciel nie ma obowiązku badać okoliczności wskazanych w art. 21 § 1 k.p.w. i wiedzy w tym zakresie przekazywać do sądu.

b) Sąd nie jest związany wnioskiem oskarżyciela co do prowadzenia postępowania w trybie zwyczajnym i może skierować sprawę do postępowania nakazowego.

c) Pomimo pozornego zakazu kierowania do postępowania nakazowego spraw, w których obwiniony posiada dysfunkcję organizmu wskazaną w art. 21 § 1 k.p.k., brak jest przepisu, który zabraniałby skierowania sprawy do postępowania nakazowego, gdy w postępowaniu wyjaśniającym przesłanki z art. 21 § 1 k.p.w. nie będą wyjaśnione, a we wniosku o ukaranie nie znajdzie się jednoznaczne wskazanie, czy przesłanki z art. 21 § 1 k.p.w. są spełnione lub nie.

Autor wyraża pogląd, że obecna kultura organizacyjno-prawna organów ścigania i sądów nie gwarantuje realizacji praw człowieka chorego psychicznie w obecnym stanie prawnym, a wprowadzenie zmian proponowanych w druku nr 866 utrwali realną dyskryminację osób niepełnosprawnych posiadających kłopoty z własną poczytalnością w sprawach o wykroczenia. Brakuje realnych gwarancji proceduralnych realizacji prawa do obrony osób wskazanych w przywołanym wyżej art. 21 § 1 k.p.w. W konfrontacji tej normy z treścią art. 2 § 1a k.p.w. należy odnotować, iż większość gwarancji orzekania zgodnie z prawdą materialną (w tym udział obrońcy) w przeważającej części postępowań będzie miała w ocenie autora charakter martwego przepisu. Gwarancje te znajdą swoje zastosowanie w najszerszym zakresie w postępowaniu zwyczajnym. Zgodnie z brzmieniem wyżej wskazanej normy, „orzekanie w postępowaniu zwyczajnym następuje wówczas, gdy brak jest podstaw do rozpoznania sprawy w postępowaniu przyspieszonym albo nakazowym”. Najczęstszym trybem postępowania będzie jednak postępowanie nakazowe¹¹. W praktyce, z uwagi na duże uproszczenia postępowania

---

w Tomaszowie Lubelskim, z dnia 5 lutego 2008 r., RSOW 111/08; Wyrok nakazowy Sądu Rejonowego w Tomaszowie Lubelskim z dnia 22 lutego 2008 r., sygn. akt V W 125/08.

¹¹ Por. T. BOJARSKI, *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, Warszawa: LexisNexis 2009, s. 271.

nakazowego, domniemanie ustawowe rozpoznawania spraw poza trybem zwyczajnym może rodzić pokusę dla sędziów, aby kierować sprawę do rozstrzygnięcia jako „oczywiste” w postępowaniu nakazowym, z pogwałceniem reguł sprawiedliwego procesu – aby szybko pozbyć się sprawy z wokandy. Niestety, szybko nie zawsze oznacza sprawiedliwie. W postępowaniu nakazowym w sprawie o wykroczenie możliwości orzekania zgodnie z prawdą materialną są znacznie ograniczone. Do tego stopnia, iż istnieje wątpliwość co do tego, czy w ogóle istnieją jakiegokolwiek gwarancje uzyskania odzwierciedlenia rzeczywistości również o stanie zdrowia obwinionego w tym postępowaniu. Sytuację zdominowania przez postępowanie nakazowe potwierdza druk nr 866 w swoim uzasadnieniu, w którym czytamy następujące sformułowania. „Aktualnie zdecydowana większość spraw o wykroczenia rozpoznawanych przez sądy zostaje zakończona prawomocnie wyrokiem nakazowym” (s. 1 uzasadnienia). Wśród przesłanek zastosowania trybu nakazowego znajdują się przesłanki rodzaju kary (art. 93 § 1 k.p.w.) lub środka karnego (art. 93 § 3 k.p.w.), a także okoliczności czynu i winy obwinionego. Zgodnie z art. 93 § 2 k.p.w. zdanie pierwsze: „orzekanie w postępowaniu nakazowym może nastąpić, jeżeli okoliczności czynu i wina obwinionego nie budzą wątpliwości”. Jak zatem, za pomocą jakich narzędzi można stwierdzić stan poczytalności obwinionego związany z ustaleniem w ogóle karalności czynu, skoro sędzia nie mając bezpośredniego kontaktu z obwinionym ani żadnych danych z tego zakresu we wniosku o ukaranie, kieruje sprawę do postępowania nakazowego? Dopuszczanie do sytuacji, w których brak informacji o istnieniu lub nieistnieniu przesłanek określonych w art. 21 § 1 k.p.w. jest traktowany przez sąd jak informacja o braku przesłanek, stanowi szkodliwy zwyczaj prowadzący do dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Powstawanie takich zwyczajów jest to – zdaniem autora – obok nierzetelności poszczególnych sędziów, wynikiem istotnej wady prawnej tego postępowania. Prowadzi to do sytuacji faktycznych, w których tak naprawdę ani okoliczności czynu nie będą dostatecznie wyjaśnione, ani wina obwinionego dostatecznie zbadana. Prowadzi to do możliwości rozstrzygnięcia niezgodnie z prawdą materialną, z pogwałceniem licznych zasad cywilizowanego procesu. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu druku nr 866: „Aktualnie wyroki nakazowe wydaje się w ponad 90% spraw, w których wszczyna się postępowania w sprawach o wykroczenia, z czego w ponad 80% wydane wyroki nakazowe uprawomocniają się bez wniesienia sprzeciwu przez obwinionego” (s. 1-2 uzasadnienia). Jeżeli rzeczywiście – jak wskazano w tym druku – aż 90% spraw prowadzonych jest w trybie nakazowym, to może prowadzić do

wielu kontrowersyjnych wniosków (np. policjanci zawsze mają rację i w 90% poprawnie kwalifikują czyn jako czyn zabroniony; sądy w 90% przyznają rację policjantom, gdyż skierowanie sprawy do orzekania w trybie nakazowym oznacza podjęcie oceny, że sprawa jest „oczywista”; osoby, które nie przyjmują mandatu, to prawie zawsze pniacze, skoro w 90% sądy przyznają rację policjantom; przynajmniej 90% obwinionych było zdrowych w stopniu niewymagającym obligatoryjnej obrony; tylko 10% obwinionych potrafi napisać sprzeciw od wyroku nakazowego lub znaleźć kogoś, kto potrafi taki sprzeciw napisać; aż 80% obwinionych przyznaje rację, że byli winni, skoro nie złożyli sprzeciwu; sędziowie stosują niepisana zasadę: „policjant ma zawsze rację” i już dzisiaj zasada domniemania niewinności nie jest respektowana).

Natomiast w druku nr 866 nie podano żadnych danych statystycznych dotyczących: zawartości wniosku o ukaranie co do występowania przesłanek wskazanych w art. 93 k.p.w., podejmowania przez sądy spraw w trybie nakazowym pomimo braku w aktach sprawy informacji o konieczności obligatoryjnej obrony lub informacji o niewystępowaniu takich przesłanek, a ponadto obciążenia sprawami sędziów – liczby spraw realizowanych przez jednego sędziego w trybie nakazowym i zwyczajnym.

W związku z powyżej wskazanymi nieścisłościami uzasadnienie druku nr 866 należy uznać za chybione i niepełne, a wnioski wynikające z tego uzasadnienia za nieprawdziwe. Postępowanie w sprawach o wykroczenia prowadzone jest na podstawie m.in. zasady prawdy materialnej. Oznacza to, iż sąd podejmując rozstrzygnięcie musi mieć obiektywnie udowodnione fakty dotyczące okoliczności czynu zabronionego, jak i okoliczności dotyczące sprawcy czynu, mające wpływ na ocenę w ogóle karalności czynu czy stopnia winy. Również obiektywnie prawdziwe powinny być informacje na temat stanu zdrowia obwinionego w kontekście przesłanek wskazanych w art. 21 § 1 k.p.w. Sytuacja kreowana przez druk nr 866, w której najpierw następuje kara, a swoją niewinność trzeba udowadniać, jest nieakceptowalna.

5. PODMIANA CELÓW POSTĘPOWANIA W SPRAWACH O WYKROCZENIA

Autor wyraża pogląd, że nowelizacja zawarta w druku nr 866 przedkłada ściąganie grzywien nad prawdę materialną w postępowaniu. „Prawda” jest to pojęcie języka prawnego. Występuje w wielu aktach normatywnych. Jest

istotną wartością w systemie prawa świeckiego, a także kanonicznego¹². Jako wartość uniwersalna w systemie prawa wskazana jest w Preambule Konstytucji RP. W kontekście działań wymiaru sprawiedliwości zasada ta ma szczególne znaczenie, gdyż skazujący wyrok sądowy wobec osoby, która nie ponosi odpowiedzialności, jest przejawem terroru administracyjnego, a nie wymierzaniem sprawiedliwości. Zasada prawdy materialnej wynika z konstytucyjnych zasad: demokratycznego państwa prawnego, działania organów władzy publicznej na podstawie i w granicach prawa oraz zasady sprawiedliwego procesu¹³. Wyrazem terroru administracyjnego jest planowane w omawianej nowelizacji wprowadzenie odmowy przyjęcia mandatu.

Nowelizacja proponowana w druku nr 866 zawiera wprowadzenie *de facto* ukrytej formy podatku o wymiarze uzależnionym od tak naprawdę dobrej lub złej woli funkcjonariusza publicznego nakładającego mandat. Następuje zaburzenie celu postępowania, a w zasadzie jego podmiana. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia w zakresie prawdy materialnej odsyła do odpowiedniego stosowania m.in. art. 2, 4 i 5 Kodeksu postępowania karnego¹⁴, które stanowią, iż:

Art. 2. § 1. Przepisy niniejszego kodeksu mają na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby:

- 1) sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności,
- 2) przez trafne zastosowanie środków przewidzianych w prawie karnym oraz ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa osiągnięte zostały zadania postępowania karnego nie tylko w zwalczaniu przestępstw, lecz również w zapobieganiu im oraz w umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego,
- 3) uwzględnione zostały prawnie chronione interesy pokrzywdzonego,
- 4) rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w rozsądnym terminie.

§ 2. Podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić *p r a w d z i w e* [podkreślenie – T.S.] ustalenia faktyczne.

Art. 4. Organy prowadzące postępowanie karne są obowiązane badać oraz uwzględnić okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego.

¹² Zob. R. SZTYCHMILER, *Podmioty obowiązku ustalenia prawdy w procesie o nieważność małżeństwa*, [w:] *Współpraca sądów ze stronami procesowymi i adwokatami*, red. R. Sztymiler, J. Krzywkowska, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2011, s. 81n.

¹³ Zob. S. WALTOŚ, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN 1998, s. 216.

¹⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j. z 2020 r., poz. 30 [dalej: k.p.k.].

Art. 5. § 1. Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem.

§ 2. Nie dające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego.

„Ustalenia faktyczne” wskazane w art. 2 § 2 k.p.k. należy zdefiniować jako „stwierdzenia faktów dokonywane w procesie, mające znaczenie dla decyzji procesowej”¹⁵. Pomimo tak skonstruowanych gwarancji rozstrzygnięcia zgodnego z prawdą materialną, w praktyce okazuje się, iż gwarancje te są niewystarczające.

Gwarancją poprawnych ustaleń faktycznych jest świadomość osoby dokonującej tych ustaleń, że jej ocena będzie realnie podlegać weryfikacji. Nowelizacja zawarta w druku nr 866 takich realnych gwarancji nie daje, skoro mandat karny kredytowany trzeba będzie przyjąć, a grzywnę zapłacić i z tej pozycji procesowej udowodniać okoliczności swojej niewinności. Definiując pojęcie „prawdy materialnej” w procesie karnym należy wskazać za S. Waltoś, iż „jest to dyrektywa, w myśl której podstawę wszystkich rozstrzygnięć powinny stanowić ustalenia faktyczne zgodne z rzeczywistością”¹⁶. „Prawdą jest sąd zgodny z rzeczywistością”¹⁷.

Skąd jednak przymiotnik „materialna”? Oznacza on przeciwstawienie prawdzie formalnej, czyli takiemu sądowi o rzeczywistości, który uznaje się za prawdziwy, jeśli mieści się w pewnych regułach z góry ustalonych. Orzeczeniem prawdziwym formalnie będzie zatem orzeczenie zapadłe na podstawie oświadczeń stron, gdy prawo procesowe nie żąda badania, czy mają one pokrycie w rzeczywistości. Będzie nim orzeczenie wydane na podstawie dowodów albo domniemań, które prawo nakazuje przyjąć za podstawę ustaleń, bez względu na to, czy w konkretnej sytuacji zgadzają się one z faktami, które istotnie miały miejsce¹⁸.

Autor niniejszego artykułu traktuje pojęcia „prawda materialna” i „prawda obiektywna” jako pojęcia znaczeniowo tożsame¹⁹, znaczeniowo różne od „prawdy formalnej”. W związku z *de facto* domniemaniem realizacji postępowania jako nakazowego, w postępowaniu w sprawach o wykroczenia na-

¹⁵ S. WALTOŚ, *Proces karny*, s. 213.

¹⁶ Tamże, s. 210; por. R. KMIECIK, *Naczelné zasady procesowe w postępowaniu karnym*, [w:] R. KMIECIK, E. SKRĘTOWICZ, *Proces karny. Część ogólna*, Kraków–Lublin: Kantor Wydawniczy Zakamycze 1996, s. 80; B. BIENKOWSKA, *Zasady procesu karnego*, [w:] *Wykład prawa karnego procesowego*, red. P. Kruszyński, Białystok: Uniwersytet w Białymstoku 2004, s. 92.

¹⁷ S. WALTOŚ, *Proces karny*, s. 212.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Por. tamże, s. 213.

leży zauważyć pozorną dbałość ustawodawcy o realizację prawdy materialnej, przy jednoczesnym faktycznym preferowaniu prawdy formalnej. Do udowodnienia faktu potrzebne są dwa warunki: obiektywny i subiektywny²⁰. Warunek obiektywny oznacza, że „dowody zebrane w sprawie muszą mieć taką siłę przekonywania, że znikną wszelkie racjonalne wątpliwości; każdy przeciętnie wykształcony i rozsądnie myślący człowiek uzna fakt za udowodniony”²¹. Warunek subiektywny oznacza, iż „dowody zebrane powinny stworzyć w umyśle oceniającego całkowitą pewność, iż żadna inna ewentualność nie może zachodzić; jeżeli sędzia po zakończeniu postępowania dowodowego i wyczerpaniu wszelkich możliwości dowodowych nadal ma wątpliwości co do ustaleń faktycznych, nie ma przed sobą innego rozwiązania, jak tylko uniewinnić oskarżonego”²².

6. PRAWDA MATERIALNA JAKO CEL PROCESU DECYZYJNEGO

Prawda materialna ma możliwość zastosowania w procesie, o ile proces daje możliwość i wymusza na decydencie dochodzenie do prawdy. Wyrok sądowy stanowi niewielką część w wielości decyzji ludzkich zachodzących w społeczeństwie. Ma on jednak doniosłe znaczenie dla kształtowania się praw i obowiązków podmiotów uczestniczących w stosunku prawnym. Jest wydawany na podstawie i w granicach prawa, które stanowi jeden z regulatorów życia społecznego. Sposób ukształtowania postępowania sądowego, w szczególności postępowania dowodowego daje obraz celu danego postępowania. Czy celem jest wymiar sprawiedliwości, czy może celem jest zapewnienie dochodów budżetowi państwa lub biurokratyczne załatwienie sprawy bez względu na wartości, racjonalność, prawdziwość itd.

Na główną decyzję końcową (wyrok) wpływa szereg mniej istotnych decyzji w toku postępowania. Decyzja może być rozumiana jako wynik procesu lub rozumiana jako sam proces²³, co w kontekście postępowania nakazowego ma znaczenie o tyle, iż poprawność rozstrzygnięcia końcowego – wyroku – zależy w dużej mierze od decyzji podejmowanych w toku postępowania w sprawach o wykroczenia. Samo skierowanie sprawy do trybu nakazowego

---

²⁰ Zob. tamże, s. 215.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ Por. M. ZDYB, *Istota decyzji*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 1993, s. 15.

też jest decyzją, którą podejmuje sędzia na podstawie przeświadczenia o „oczywistości” sprawy. Decyzję można rozumieć w szerokim znaczeniu – jako pewien proces, ciąg zdarzeń prowadzący do końcowego rozstrzygnięcia, lub w wąskim znaczeniu – jako konkretne rozstrzygnięcie²⁴. W tym ciągu pomniejszych decyzji procesowych prowadzących do wydania wyroku brakuje jednoznacznej procedury weryfikacji przesłanek wskazanych w art. 21 § 1 k.p.w. związanych ze stanem zdrowia obwinionego, co prowadzi do łamania praw człowieka. Sam zakaz prowadzenia postępowania jako nakazowego przy zaistnieniu tych przesłanek, przy jednoczesnym braku procedury weryfikacji tych przesłanek powoduje taki stan, iż zakaz ten staje się martwą literą prawa. Decyzję o ukaraniu poprzedza proces decyzyjny, który musi być sformułowany w sposób zgodny z celem postępowania. Przekazanie władzy nad obywatelem w ręce funkcjonariusza publicznego bez realnego nadzoru sądowego stanowi źródło terroru administracyjnego.

Czy zmiany proponowane w druku nr 866 gwarantują realizację prawdy materialnej? Na to pytanie należy udzielić odpowiedzi negatywnej. Dochodzenie do prawdy materialnej jest pozornie gwarantowane w wielu normach k.p.w. – podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne (art. 2 § 2 k.p.k. w zw. z art. 8 k.p.w.), wykazywanie przez sąd inicjatywy dowodowej i przeprowadzenia dowodów z urzędu (art. 39 zd. pierwsze k.p.w.), swobodna ocena dowodów z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego (art. 7 k.p.k. w zw. z art. 8 k.p.w.), zasada domniemania niewinności (art. 5 § 1 k.p.k. w zw. z art. 8 k.p.w.) wraz z regułą *in dubio pro reo* (art. 5 § 2 k.p.k. w zw. z art. 8 k.p.w.)²⁵. W postępowaniu w sprawach o wykroczenia (zwłaszcza w trybie zwyczajnym) istnieje szereg możliwości ustalenia prawdy materialnej i wydania na jej podstawie sprawiedliwego wyroku. Jedną z nich jest obowiązkowy udział obrońcy w postępowaniu przed sądem, jeżeli obwiniony jest *głuchy, niemy lub niewidomy*, lub „zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności”²⁶. W praktyce (szczególnie postępo-

²⁴ Zob. tamże.

²⁵ Por. D. ŚWIECKI, *Metodyka pracy sędziego w sprawach o wykroczenia*, Warszawa: Wolters Kluwer 2007, s. 134; por. T. BOJARSKI, *Polskie prawo wykroczeń*, s. 243. *In dubio pro reo* jest to reguła rozstrzygania, „która polega na tym, że w razie niedających się usunąć wątpliwości należy wybrać tę wersję stanu faktycznego, która dla obwinionego przedstawia się najbardziej korzystnie, choć mogło być inaczej, ale w postępowaniu nie zdołano wykluczyć także innych możliwości przebiegu zdarzenia. Reguła ta odnosi się także do wątpliwości natury prawnej” (D. ŚWIECKI, *Metodyka pracy sędziego*, s. 143).

²⁶ Zob. k.p.w., art. 21 por. art. 42 § 2.

wania nakazowego) istnieje realna możliwość „odczłowieczenia” wyroku sądowego wskutek wydania go w oderwaniu od wartości²⁷ cywilizowanego procesu, w warunkach biurokratycznej maszyny policyjno-sądowo-urzędniczej i ograniczonej odpowiedzialności osobistej sędziego za poprawność wyroku pod względem prawnym i pod względem zgodności z prawdą materialną. Jeżeli do tego niemożliwa stanie się sytuacja odmowy przyjęcia mandatu, otwiera to pole do nadużyć prawa przez funkcjonariuszy publicznych oraz działania sprzeczne z duchem prawa i tylko pozornie realizującego prawo.

Należy zwrócić uwagę na protekcyjnalne lub wręcz pogardliwe traktowanie przez autorów omawianego projektu (druk nr 866) osób odmawiających przyjęcia mandatu. W jego uzasadnieniu na stronie 6 znajduje się ocena działania osób, które nie przyjmują mandatu, sformułowana w następujący sposób. „Jak wskazuje praktyka, przeważająca większość spraw o wykroczenia wnoszonych do sądu w związku z odmową przyjęcia mandatu przez sprawcę kończy się wydaniem prawomocnego wyroku skazującego. Poza tym odmowa przyjęcia mandatu przez sprawcę niejednokrotnie ma charakter impulsywny i nieprzemyślany, a w konsekwencji powoduje konieczność podjęcia szeregu czynności związanych z wytoczeniem oskarżenia w sprawach o wykroczenie”. Dowodów na to, że odmowa ma charakter „impulsywny i nieprzemyślany”, uzasadnienie druku nr 866 nie zawiera. Autor wyraża pogląd, że wady postępowania nakazowego, które nie jest oparte na prawdzie materialnej, stało się uzasadnieniem samym w sobie dla dalszego usuwania prawdy z postępowania w sprawach o wykroczenia w proponowanej w druku 866 nowelizacji. Postępowanie nakazowe w sprawach o wykroczenia w zasadzie nie wymusza na sądach dociekania prawdy o okolicznościach mogących stanowić podstawę do stwierdzenia obligatoryjnego ustanowienia obrońcy w postępowaniu. Prowadzi to do sytuacji, w których, pomimo istnienia przesłanek wskazanych w art. 21 § 1 k.p.w., osoba z dysfunkcją organizmu wskazana w tym artykule może zostać skazana bez obowiązkowego udziału obrońcy w procesie. W przypadku osób z chorobami psychicznymi konstrukcja postępowania nakazowego jest wyjątkowo naganna moralnie, gdyż osoba taka (niezależnie od problemu, czy w ogóle powinna ponosić odpowiedzialność) nawet po otrzymaniu wyroku sądowego może nie zdawać sobie sprawy ze znaczenia dokumentu, który właśnie otrzymała, a także może nie potrafić wnieść sprzeciwu ani go sformułować. W tym miejscu warto przytoczyć treść art. 8 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka: „Każdy człowiek ma

---

²⁷ Por. M. ZDYB, *Istota decyzji*, s. 9.

prawo do skutecznego odwoływania się do kompetentnych sądów krajowych przeciw czynom stanowiącym pogwałcenie podstawowych praw przyznanych mu przez konstytucję lub przez prawo”²⁸. Kodeks wykroczeń²⁹ w art. 17 stanowi, iż:

§ 1. Nie popełnia wykroczenia kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem.

§ 2. Jeżeli w czasie popełnienia wykroczenia zdolność rozpoznawania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona, można odstąpić od wymierzenia kary lub środka karnego.

§ 3. Przepisów § 1 i 2 nie stosuje się, gdy sprawca wykroczenia wprawił się w stan nietrzeźwości lub odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć³⁰.

Oznacza to, iż jedna z przesłanek zawartych w art. 21 § 1 k.p.w. ma fundamentalne znaczenie dla określenia odpowiedzialności danej osoby za wykroczenie w ogóle. Jednocześnie brak w postępowaniu w sprawach o wykroczenia jednoznacznego przepisu obligatoryjnie wymuszającego na oskarżycielu, przed wniesieniem wniosku o ukaranie do badania, czy nie zachodzą przesłanki wymienione w art. 21 § 1 k.p.w. W zasadzie zależy to tylko od jego dobrej woli i profesjonalizmu. Autor niniejszego artykułu, będąc radcą prawnym, zetknął się z taką sytuacją, że pracownik urzędu wypełniający wniosek o ukaranie (skserowany prawdopodobnie z policyjnego formularza) zdziwił się na widok rubryki: „stan zdrowia”, wyrażając swoje niezadowolenie, że jeszcze i stan zdrowia obwinionego urząd ma badać. Zrozumienie sytuacji nastąpiło dopiero po wyjaśnieniu, iż prawdopodobnie chodzi tu o przesłanki obowiązkowej obrony wskazane w art. 21 § 1 k.p.w. Szczególnie niekorzystnie przedstawia się sytuacja osób z zaburzeniami natury psychicznej. Pomimo tego, iż okoliczności wyłączające orzekanie na podstawie k.p.w.

²⁸ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta i proklamowana przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1948 roku, Nowy Jork*, [w:] *Wybór dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka*, red. M. Zubik, Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich 2008, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/12108381350.pdf> [dostęp: 25.01.2021], s. 12.

²⁹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (t.j. z 2019 r., poz. 821).

³⁰ Na temat elementu psychiatrycznego i psychologicznego niepoczytalności zob. w: T. BOJARSKI, *Komentarz do art. 17*, [w:] T. BOJARSKI, A. MICHALSKA-WARIAS, J. PIÓRKOWSKA-FLIEGER, M. SZWARCZYK, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa: Wolters Kluwer 2015, s. 84n.; por. W. KOTOWSKI, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa: Wolters Kluwer 2007, s. 58n.

„uwzględnia się z urzędu w każdej fazie postępowania”³¹, w praktyce może się okazać, iż wcale tak nie jest.

Autor z własnej obserwacji może wskazać, iż świadomość oskarżyciela publicznego co do informowania sądu choćby o przesłankach wymagających obligatoryjnej obrony nie jest wielka. Prawdopodobnie przyczyną takiego stanu jest i to, że prawo nie wymaga odniesienia się do tej rzeczywistości wprost przez oskarżyciela publicznego poprzez umieszczenie jako obowiązkowego elementu formalnego wniosku o ukaranie. Z drugiej strony, sąd nie jest związany treścią wniosku o ukaranie w tym znaczeniu, iż nawet jeśli oskarżyciel publiczny wnosi o rozpoznanie sprawy w trybie zwyczajnym, sędzia kierujący sprawę do rozpoznania może dojść do wniosku, iż kieruje sprawę do postępowania nakazowego. A wówczas nie ma szans na bezpośrednie zetknięcie się sędziego z obwinionym, co uniemożliwia ocenę przez sędziego, czy istnieją przesłanki obligatoryjnej obrony wskazane w art. 21 § 1 k.p.w.

Jak wskazuje J. Grajewski (w komentarzu do k.p.k.), „jest oczywiste, że wynikająca z art. 2 §2 dyrektywa dokonywania prawdziwych ustaleń faktycznych może być realizowana wyłącznie w ramach sformalizowanych ustawowo reguł dowodzenia”³². Pierwszym formalnym źródłem poznania prawdy przez sąd jest wniosek o ukaranie, a w elementach formalnych tego wniosku brak jest odniesienia do obowiązkowego badania przesłanek z art. 21 § 1 k.p.w. (zob. art. 57 § 1-4 k.p.w.). Wniosek o ukaranie składany przez oskarżyciela publicznego powinien zawierać wskazanie „w miarę możliwości danych o jego warunkach materialnych, rodzinnych i osobistych” [podkr. – T.S]. Skierowanie zatem sprawy do postępowania w trybie nakazowym oznacza *de facto* rezygnację z dociekania, czy istnieją przesłanki ustanowienia obrońcy wymienione w art. 21 § 1 k.p.w. – stąd bierze się pozornieść tych uregulowań. Wyżej wskazana formuła prawna „w miarę możliwości” użyta w art. 54 § 3 pkt 2 k.p.w. dotycząca m.in. warunków osobistych obwinionego ma charakter fakultatywny, a nie obligatoryjny, poza tym nie odnosi się wprost do art. 21 § 1 k.p.w.

---

³¹ K.p.w., art. 62 §1.

³² J. GRAJEWSKI, *Komentarz do art. 2*, [w:] J. GRAJEWSKI, L.K. PAPRZYCKI, S. STEINBORN, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa: Wolters Kluwer 2010, s. 49.

7. REPRESJA JAKO SFORMALIZOWANY CEL NOWELIZACJI SPRZECZNY SYSTEMOWO Z ZASADAMI POSTĘPOWANIA W SPRAWACH O WYKROCZENIA

Projekt nowelizacji zawarty w druku nr 866 nie odnosi się do środków oddziaływania wychowawczego, tylko w ocenie autora skupia się na represji jako celu samym w sobie. Jest nieadekwatny i niespójny z resztą k.p.w. oraz k.w. Należy zauważyć, że kodeks wykroczeń nie nakłada przecież obowiązku wymierzania kary za każde naruszenie prawa i w każdym przypadku. W stosunku do sprawcy czynu można poprzestać na „zastosowaniu pouczenia, zwróceniu uwagi, ostrzeżeniu lub na zastosowaniu innych środków oddziaływania wychowawczego” (art. 41 k.w.). Zgodnie z art. 33 § 2 i 3 Kodeksu wykroczeń Sąd bierze pod uwagę „sposób życia przed popełnieniem i zachowanie się po popełnieniu wykroczenia”, „prowadzenie przez sprawcę nienagannego trybu życia przed popełnieniem wykroczenia i wyróżnianie się spełnianiem obowiązków, zwłaszcza w zakresie pracy”. Doktryna wskazuje opisując art. 33 § 3 k.w., że „sędziowie zobowiązani są uwzględniać jako okoliczności łagodzące to, co ustawodawca wskazał w § 3”³³. Zgodnie z art. 4 k.p.k. w zw. z art. 8 k.p.o.w. sąd ma obowiązek brania pod uwagę również okoliczności przemawiające na korzyść obwinionego. Ponadto, zgodnie z obowiązującą obecnie wykładnią, kara stanowi swego rodzaju ostateczność przy wyborze środków oddziaływania. Doktryna wskazuje, że „środki pozakarne jako forma reakcji na wykroczenia mają pierwszeństwo, a dopiero w razie uznania, iż nie są wystarczające do wdrożenia sprawcy do poszanowania prawa i przestrzegania zasad współżycia społecznego, należy stosować kary przewidziane w Kodeksie wykroczeń”³⁴. Druk nr 866 nie odnosi się do przepływu informacji w tym zakresie, przerzucając ciężar dowodu o swojej niewinności na obwinionego, i to w sposób tak sformalizowany, by odwołanie z przyczyn formalnych mogło być bezskuteczne lub dowody przywołane bezskutecznie. Na jakość i efektywność procesów informacyjnych zachodzących pomiędzy oskarżycielem publicznym a sądem

³³ M. BOJARSKI, W. RADECKI, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa: C.H. Beck 2006, s. 263; por. o prawdzie materialnej w k.p.w. – T. SIENKIEWICZ, *Zasada prawdy materialnej w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Studium jednego przypadku*, „Studia Prawnicze KUL” 2011, nr 3-4 (47-48); por. o prawach człowieka niepełnosprawnego w k.p.w. – T. SIENKIEWICZ, *Prawo człowieka niepełnosprawnego do obrony w postępowaniu w sprawach o wykroczenia*, [w:] *Problemy z sądową ochroną praw człowieka*, red. R. Sztymmler, J. Krzywkowska, t. II, Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski 2012.

³⁴ M. BOJARSKI, W. RADECKI, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, s. 300-301.

wpływ ma zarówno sfera przekazu informacji, jak i sposób jej wykorzystania. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż przeformalizowanie, jak i nieodformalizowanie przepływu informacji pomiędzy tymi strukturami niesie ze sobą negatywne skutki³⁵. Wniosek o ukaranie nie pochodzący od oskarżyciela publicznego, w ogóle może nie zawierać odniesienia do przesłanek z art. 21 § 1 k.p.w. Wniosek o ukaranie pochodzący od oskarżyciela publicznego może zawierać te dane, ale nie musi. Zgodnie z treścią art. 57 § 3 pkt 2 k.p.w. można wskazać „warunki osobiste” sprawcy, ale nawet i w tym przypadku nie ma obowiązku powiązania tych warunków osobistych z treścią art. 21 § 1 k.p.w. Jednocześnie ustawa ta nie zawęża możliwości zastosowania trybu nakazowego tylko do spraw wniesionych przez oskarżyciela publicznego, co może skutkować przyjmowaniem do postępowania nakazowego wniosków o ukaranie znacznie uboższych w informacje o obwinionym.

„Choroba i leczenie w poradni zdrowia psychicznego nie uzasadniają przyjęcia braku zdolności strony do czynności procesowych (art. 65 § 1 KPC). Choroba taka bowiem nie unicestwia zdolności do czynności prawnych (art. 12 i 13 KC)”³⁶. Natomiast zarówno w świetle odpowiedzialności za czyn zabroniony ujętej w art. 17 k.w., jak i przesłanek obligatoryjnego ustanowienia obrońcy z urzędu wskazanych w art. 21 § 1 k.p.w. oraz przesłanek możliwości stosowania trybu nakazowego wyrażonych w art. 93 k.p.w., każdy sąd powinien być zainteresowany stanem zdrowia psychicznego każdego obwinionego z uwagi na realne niebezpieczeństwo skazania osoby, która nie podlega karze, zwłaszcza w sytuacji szczątkowo przeprowadzonych, niekompletnych czynności wyjaśniających³⁷.

Ukazany wyżej przykład druku nr 866 jest studium działania legislatora, który na bazie wadliwej konstrukcji postępowania nakazowego w sprawach o wykroczenia próbuje stworzyć jeszcze mniej sprawiedliwy mechanizm. Do tego warto odnotować, że władza pozbawiona kontroli może demoralizować

³⁵ Por. J. ŁUKASIEWICZ, *Prawne uwarunkowania skuteczności działań administracji państwowej*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 1990, s. 144, 146.

³⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.09.1999 r., sygn. akt II UKN 131/99, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/520138993?cm=DOCUMENT> [dostęp: 23.01.2021]; por. uzasadnienie Wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 12 lipca 2005 r., sygn. akt II SA/Po 1327/03, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/520816776/1/ii-sa-po-1327-03-wyrok-wojewodzkiego-sadu-administracyjnego-w-poznaniu?cm=URELATIONS> [dostęp: 23.01.2021].

³⁷ Por. A. SKOWRON, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa: Wolters Kluwer 2010, s. 503-504.

osoby tę władzę wykonujące i może prowadzić do poważnych zaburzeń psychicznych u osób sprawujących władzę (por. np. tzw. zespół pychy³⁸).

Na tle tych rozważań powstaje pytanie o monitorowanie stosowania prawa, gdyż ocena regulacji dotychczasowej jest to warunek dobrej legislacji w przyszłości. Autor podaje w wątpliwość argumentację zawartą w uzasadnieniu druku nr 866 i ocenia jako nierzetelną i niepełną. Proponowana nowelizacja może być źródłem wielu uwag krytycznych, nie tylko w kontekście praw osób chorych psychicznie³⁹.

WNIOSKI

Podsumowując uwagi o prawie człowieka, co do którego istnieją wątpliwości dotyczące jego poczytalności, do obrony w postępowaniu w sprawach o wykroczenia należy zwrócić uwagę, iż przy wprowadzeniu w życie omawianych uregulowań prawo to będzie miało charakter pozorny. Projekt nowelizacji zawarty w druku nr 866 nie odnosi się do ducha prawa ani do środków oddziaływania wychowawczego, tylko w ocenie autora skupia się na represji i zabezpieczeniu dopływu środków finansowych od obywateli jako celu samym w sobie. Jest nieadekwatny i niespójny z resztą k.p.w. oraz k.w. Ignoruje przesłanki karalności z art. 17 k.w. Legislators nie wykazał zainteresowania realnym badaniem stopnia zainteresowania organów ścigania zdrowiem psychicznym obwinionego. Druk nr 866 nie odnosi się ani do art. 93, ani art. 21 k.p.w. i ignoruje przesłanki obligatoryjnej obrony.

---

³⁸ Zob. G. RUSSEL, *Psychiatria i politycy: zespół pychy*, „The Psychiatrist” 2011, 35: 140-145, <https://podyplomie.pl/publish/system/articles/pdfarticles/000/010/209/original/56-62.pdf?1472647767> [dostęp: 23.01.2021]; por. na temat arogancji sądów w: M. WIELEC, *Arogancja sądów a realizacja praw procesowych przez strony postępowania sądowego*, [w:] *Problemy z sądową ochroną praw człowieka*, t. II, s. 79n.

³⁹ Na internetowej stronie sejmowej <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/opinieBAS.xsp?nr=866> zamieszczone zostały cztery krytyczne opinie dotyczące przedmiotowego projektu ustawy [dostęp: 16.04.2021] – por. M. CHMAJ, *Opinia prawna w przedmiocie: analizy zgodności z Konstytucją RP zmiany zasad zaskarżania mandatów karnych, zawartych w poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia* (druk nr 866). 14.01.2021 r.; T. GARDOCKA, *Opinia w sprawie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia* (druk sejmowy 866). 18.01.2021 r.; P. KRUSZYŃSKI, *Opinia prawna. Zgodność projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia* (druk sejmowy 866), w części dotyczącej proponowanej zmiany postępowania mandatowego, z Konstytucją RP. 2.02.2021 r.; M. MATCZAK, *Opinia prawna dotycząca poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia* (druk 866) w zakresie zgodności z Konstytucją art. 98 § 8 nowelizowanej ustawy. 3.02.2021 r.

Planowany obowiązek przyjęcia mandatu urąga treści art. 17 i art. 41 k.w., a ponadto art. 93 oraz art. 21 § 1 k.p.w. Skoro tą ww. nowelizacją wprowadza się domniemanie winy, to tym bardziej nie ma obowiązku dokonywania oceny, czy istnieją przesłanki do obligatoryjnego ustanowienia obrońcy w postępowaniu, a ww. normy wskazane w k.w. oraz k.p.w. będą realnie normami martwymi. Ponadto, wprowadzenie zasady skutecznego wystawienia (doręczenia, przyjęcia) mandatu karnego kredytowanego w połączeniu z obowiązkiem zapłaty grzywny ukształtowanym jak w ww. projekcie łamie konstytucyjną zasadę domniemania niewinności i wprowadza zasadę domniemania winy. Co więcej, nowelizacja wynikająca z druku nr 866 z jednego nieprawidłowego stosowania prawa wyciąga wnioski uzasadniające wprowadzenie jeszcze gorszych rozwiązań. Nieprecyzyjna procedura rodzi pozaprawne zwyczaje. Dopuszczanie do sytuacji, w których brak informacji od oskarżyciela o istnieniu lub nieistnieniu przesłanek określonych w art. 21 § 1 k.p.w., traktowane przez sąd jak informacja o braku przesłanek, jest szkodliwym zwyczajem, tak naprawdę niezgodnym z prawem, prowadzącym do dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Jakby tego było mało, druk nr 866 nie uzasadnia założonej w nim tezy o konieczności ulżenia sędziom w pracy. Udowadniając, że 90% spraw prowadzonych jest w postępowaniu nakazowym, potwierdzono jednocześnie, że sędziowie wybierają ten tryb orzekania, który obciąża ich pracą w minimalnym stopniu. Sędzia orzekający w postępowaniu nakazowym, pozbawiony bezpośredniego kontaktu z obwinionym (często „na własne życzenie”), nie jest w stanie sprawdzić, czy zachodzą przesłanki określone w art. 21 § 1 k.p.w., a 90% spraw, zgodnie z uzasadnieniem omawianej nowelizacji, to sprawy „oczywiste”, a ludzie odmawiający przyjęcia mandatu to osoby działające w sposób określony w druku nr 866 jako „impulsywne i nieprzemyślane”. Przecież „policjant ma zawsze rację”.

Należy odnotować, że druk nr 866 podmienia cele postępowania. Cele kary nie będą osiągnięte, gdyż zostaną oderwane od gwarancji zachowania zasady sprawiedliwości i prawdy materialnej. Prawo przestaje być regulatorem życia społecznego, a staje się pretekstem do kradzieży przez państwo środków finansowych obywateli w majestacie „prawa”. Po wprowadzeniu tych proponowanych zmian głównym celem postępowania w sprawach o wykroczenia stanie się ściąganie ukrytego podatku – zapewnienie dochodów podmiotów publicznych, na których rzecz będą ściągane grzywny. Biorąc pod uwagę obecną kulturę organizacyjno-prawną organów ścigania i sądów, autor niniejszego opracowania uważa, że po wprowadzeniu zmian wyni-

kających z druku nr 866 nastąpi sytuacja sprzyjająca nadużyciu prawa przez funkcjonariuszy publicznych, ryzyko dowolnego wymierzania grzywien przez funkcjonariuszy publicznych, odczłowieczenie i automatyzacja poboru środków finansowych z grzywien. Obecnie, pomimo podpisywania wyroku przez sędziego swoim imieniem i nazwiskiem, można domniemywać, iż unormowanie postępowania nakazowego w taki sposób, iż stanowi w praktyce podstawowy tryb postępowania, oznacza przyzwyczajenie sędziów do wygodnej, do pewnego stopnia anonimowej formy orzekania kar – bez konieczności pokazywania swojej twarzy obwinionemu, bez narażania się na negatywne reakcje skazanego i ewentualne rozpoznanie sędziego przez obwinionego w jego środowisku życiowym. Ten sposób orzekania sprzyja degradacji sądu do roli organizacji pseudosądowej nastawionej na wypełnianie oczekiwań oskarżyciela i szybkie pozbywanie się spraw z wokandy, co dodatkowo utrudnia lub wręcz uniemożliwia realizację prawa do obrony tych, którzy nie widzą, nie słyszą, nie mówią czy też mają problemy z własną poczytalnością.

Propozycja nowelizacji zawarta w druku nr 866 pogłębia sytuację braku gwarancji realizacji zasady prawdy obiektywnej w postępowaniu, odziera z pozorów gwarancji procesowych dla obwinionego postępowanie w sprawach o wykroczenia, a w razie wprowadzenia wyżej omówionych zmian w życie, stanie się elementem terroru administracyjnego. Autor wyraża pogląd, że nowelizacja zawarta w druku nr 866 zatracą cel kary. Wprowadzenie obowiązku przyjęcia i zapłacenia mandatu przed weryfikacją decyzji funkcjonariusza publicznego, przerzucanie na obywatela profesjonalnego ciężaru dowodzenia swojej niewinności po zapłacie kary, traktowanie przez ustawodawcę osób odmawiających podpisania mandatu jako osób działających w sposób „impulsywny i nieprzemysłany”, pozwala na wyrażenie poglądu, że celem zmian proponowanych w druku nr 866 jest kryminalizacja społeczeństwa (tzw. robienie z obywateli bandytów) i przypomina zasadę wyrażoną wiele lat temu w sąsiednim państwie totalitarnym: „dajcie mi człowieka, a znajdę paragraf”.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta i proklamowana przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1948 roku, Nowy Jork, [w:] Wybór dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka, red. M. Zubik, Warszawa:

- Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, 2008, https://www.rpo.gov.pl/pliki/12108_381350.pdf [dostęp: 25.01.2021].
- Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, t.j. z 2019 r., poz. 821.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j. z 2020 r., poz. 30.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 729 z późn. zm.

LITERATURA

- BIEŃ-WĘGŁOWSKA Iwona: Status obwinionego sensu largo w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Lublin: Wydawnictwo KUL 2012.
- BIEŃKOWSKA Beata: Zasady procesu karnego, [w:] Wykład prawa karnego procesowego. red. Piotr Kruszyński, Białystok: Uniwersytet w Białymstoku 2004, s. 28-110.
- BOJARSKI Marek, RADECKI Wojciech: Kodeks wykroczeń. Komentarz. Warszawa, C.H. Beck 2006.
- BOJARSKI Tadeusz: Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu. Warszawa: LexisNexis 2009.
- BOJARSKI Tadeusz: Komentarz do art. 17, [w:] Tadeusz BOJARSKI, Aneta MICHALSKA-WARIAS, Joanna PIÓRKOWSKA-FLIEGER, Maciej SZWARCZYK, Kodeks wykroczeń. Komentarz, Warszawa: Wolters Kluwer 2015, s. 84-90.
- CHMAJ Marek: Opinia prawna w przedmiocie: analizy zgodności z Konstytucją RP zmiany zasad zaskarżania mandatów karnych, zawartych w poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (druk nr 866). 14.01.2021 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/opinieBAS.xsp?nr=866> [dostęp: 16.04.2021].
- GARDOCKA Teresa: Opinia w sprawie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (druk sejmowy 866). 18.01.2021 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/opinieBAS.xsp?nr=866> [dostęp: 16.04.2021].
- GRAJEWSKI Jan: Komentarz do art. 2, [w:] Jan GRAJEWSKI, Lech K. PAPRZYCKI, Sławomir STEINBORN, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I, Warszawa: Wolters Kluwer 2010.
- GRONOWSKA Bożena: Prawo oskarżonego do obrony, [w:] Bożena GRONOWSKA, Tadeusz JASUDOWICZ, Michał BALCERZAK, Maciej LUBISZEWSKI, Rafał MIZERSKI, Prawa człowieka i ich ochrona, Toruń: TNOiK 2010, s. 284-285.
- KMIECIK Romuald: Naczelne zasady procesowe w postępowaniu karnym, [w:] Romuald KMIECIK, Edward SKRĘTOWICZ, Proces karny. Część ogólna, Kraków–Lublin: Kantor Wydawniczy Zakamycze 1996, s. 59-115.
- KOTOWSKI Wojciech, Kodeks wykroczeń. Komentarz, Warszawa: Wolters Kluwer 2007.
- KRUSZYŃSKI Piotr: Opinia prawna. Zgodność projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (druk sejmowy 866), w części dotyczącej proponowanej zmiany postępowania mandatowego, z Konstytucją RP. 2.02.2021 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/opinieBAS.xsp?nr=866> [dostęp: 16.04.2021].
- ŁUKASIEWICZ Jan: Prawne uwarunkowania skuteczności działań administracji państwowej, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 1990.

- MATCZAK Marcin: Opinia prawna dotycząca poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (druk 866) w zakresie zgodności z Konstytucją art. 98 § 8 nowelizowanej ustawy. 3.02.2021 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/opinieBAS.xsp?nr=866> [dostęp: 16.04.2021].
- MEZGLEWSKI Artur: Mankamenty postępowania w sprawach o wykroczenia ograniczające realizację prawa do obrony, „Studia Prawnicze KUL” 2007, nr 2-3 (30-31), s. 61-68.
- PAPRZYCKI Lech K., BŁACHNIO-PARZYCH Anna, PAPRZYCKI Rafał: Opiniowanie psychiatryczne i psychologiczne w procesie karnym. Orzecznictwo i piśmiennictwo, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych 2002.
- PIKULSKI Stanisław: Ekspertyza psychiatryczna w procesie karnym, Warszawa: Prywatna Wyższa Szkoła Businessu i Administracji 2002.
- PRZYBYSZ Jerzy: Kompendium psychiatrii sądowej. Opiniowanie w procesie karnym. Podręcznik dla lekarzy i prawników, Toruń: Fundacja TUMULT 2011.
- RUSSEL Gerald: Psychiatria i politycy: zespół pychy. „The Psychiatrist” 2011, 35: 140-145, <https://podyplomie.pl/publish/system/articles/pdfarticles/000/010/209/original/56-62.pdf?1472647767> [dostęp: 23.01.2021].
- SIENKIEWICZ Tomasz: Prawo człowieka niepełnosprawnego do obrony w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, [w:] Problemy z sądową ochroną praw człowieka, red. Ryszard Sztuchmiller, Justyna Krzywkowska, t. II, Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski 2012, s. 343-360.
- SIENKIEWICZ Tomasz: Racjonalność decyzji administracyjnej, [w:] Servire veritati. Księga jubileuszowa z okazji siedemdziesiątych urodzin Profesora Kazimierza A. Kłosińskiego, red. Paweł Marzec, Lublin: Wydawnictwo KUL 2011, s. 531-546.
- SIENKIEWICZ Tomasz: Status człowieka niepełnosprawnego w prawie administracyjnym, Warszawa: Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna 2006.
- SIENKIEWICZ Tomasz: Status człowieka niepełnosprawnego w prawie publicznym, Warszawa: Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna 2007.
- SIENKIEWICZ Tomasz: Zasada prawdy materialnej w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Studium jednego przypadku, „Studia Prawnicze KUL” 2011, nr 3-4 (47-48), s. 185-213.
- SKOWRON Andrzej: Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Komentarz, Warszawa: Wolters Kluwer 2010.
- SOWIŃSKI Piotr Krzysztof: Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2012.
- SZTYCHMILER Ryszard: Podmioty obowiązku ustalenia prawdy w procesie o nieważność małżeństwa, [w:] Współpraca sądów ze stronami procesowymi i adwokatami, red. Ryszard Sztuchmiller, Justyna Krzywkowska, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2011, s. 81-96.
- ŚWIECKI Dariusz: Metodyka pracy sędziego w sprawach o wykroczenia, Warszawa: Wolters Kluwer 2007.
- WALTOŚ Stanisław: Proces karny. Zarys systemu, Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN 1998.
- WIELEC Marcin: Arogancja sądów a realizacja praw procesowych przez strony postępowania sądowego, [w:] Problemy z sądową ochroną praw człowieka, t. II, red. Ryszard Sztuchmiller, Justyna Krzywkowska, Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski 2012, s. 79-97.

- ZDYB Marian: Istota decyzji, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 1993.
- ZOLL Andrzej: Równość w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, [w:] Osoby z niepełnosprawnością w polityce Organizacji Narodów Zjednoczonych, red. Marek Piasecki, Marek Stępnia, Lublin: Norbertinum, Fundacja Fuga Mundi 2002, s. 11-12.

INNE ŹRÓDŁA

- Wniosek o ukaranie – Komisariat Policji w Międzyrzeczu Podlaskim, z dnia 17.06.2020 r., RSOW272/20.
- Wniosek o ukaranie – Komenda Powiatowa Policji w Tomaszowie Lubelskim, z dnia 5 lutego 2008 r., RSOW 111/08.
- Wyrok nakazowy Sądu Rejonowego w Radzynie Podlaskim z dnia 17 sierpnia 2020 r., sygn. akt II W 273/20.
- Wyrok nakazowy Sądu Rejonowego w Tomaszowie Lubelskim z dnia 22 lutego 2008 r., sygn. akt V W 125/08.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.09.1999 r., sygn. akt II UKN 131/99, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/520138993?cm=DOCUMENT> [dostęp: 23.01.2021].
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 12 lipca 2005 r., sygn. akt II SA/Po 1327/03, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/520816776/1/ii-sa-po-1327-03-wyrok-wojewodzkiego-sadu-administracyjnego-w-poznaniu?cm=URELATIONS> [dostęp: 23.01.2021].

PRAWO CZŁOWIEKA CHOREGO PSYCHICZNIE DO OBRONY
W POSTĘPOWANIU W SPRAWACH O WYKROCZENIA
A PRÓBA WPROWADZENIA ZASADY DOMNIEMANIA WINY

Streszczenie

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 42 ust. 2 stanowi: „Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu”. Normę tę należy odnosić również do sytuacji prawnej obwinionego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. Celem artykułu jest wskazanie braku rzeczywistych gwarancji na realizację prawa do obrony osób mających dysfunkcję organizmu, wyrażonych w art. 21 § 1 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (k.p.w.). Prawo to nie jest w pełni realizowane pomimo wskazania wprost w art. 4 k.p.w., że „obwinionemu przysługuje prawo do obrony, w tym do korzystania z pomocy jednego obrońcy, o czym należy go pouczyć”.

Artykuł 42 ust. 3 Konstytucji RP stanowi: „Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu”. Zgodnie z opisywaną nowelizacją, reguła ta będzie złamana.

Słowa kluczowe: postępowanie w sprawach o wykroczenia; osoba niepełnosprawna

THE RIGHT OF A MENTALLY ILL PERSON TO DEFEND HIMSELF
IN PETTY OFFENCE PROCEEDINGS
AND AN ATTEMPT TO INTRODUCE THE PRESUMPTION OF GUILT PRINCIPLE

Summary

As Article 42(2) of the Polish Constitution provides: “Anyone against whom criminal proceedings have been brought shall have the right to defence at all stages of such proceedings. He may, in particular, choose counsel or avail himself – in accordance with principles specified by statute – of counsel appointed by the court.” This provision should be also applied to a legal situation of the accused in the petty offence proceedings. The purpose of this article is to point out the lack of an actual guarantee for persons with dysfunctions, indicated in Article 21 § 1 of the Petty Offences Procedure Code (KPW), to exercise their right to defence. This right is not fully exercised, although KPW Article 4 directly provides that “the accused shall have the right to defence, including the right to a counsel, of which s/he should be instructed.”

According to Article 42(3) of the Polish Constitution, “Everyone shall be presumed innocent of a charge until his guilt is determined by the final judgment of a court.” According to the amendments mentioned above, this rule will be violated.

Keywords: petty offence proceedings; disabled person